

Opschorting van 'Genève'

L. Polman*

Ground Zero in Manhattan, New York, is zeven jaar na de aanslag van 11 september 2001 nog steeds een gapend gat. Door het gaashek om de bouwput vergapen zich griezelende toeristen en om hen heen cirkelen straatventers, nadrukkelijk wapperend met foto's van de brandende torenflats. Een boekje vol gaat voor zeven dollar van de hand. Voor ongeveer datzelfde bedrag koop je een schudbol met Twin Towertjes erin, of een T-shirt met towertjes erop en voor een paar *quarters* heb je er ook nog een hotdog bij van de kar naast het hek. Ik hield het bij een mooie 9/11 baseballpet.

In Amerikaanse militaire gevangenschappen in Afghanistan en Irak werd ook met plaatjes van de brandende torens gewapperd. Ze waren vaak het eerste wat gevangenen te zien kregen als de zwarte kappen van hun hoofden werden gerukt en de verhoren begonnen. In juni ving in Washington hoorzittingen van de Amerikaanse Senaat aan over marteling van al-Qaida-leden in Amerikaanse militaire gevangenschappen. De beelden van mishandelde en vernederde gevangenen in het Iraakse Abu Ghraib troffen de publieke opinie in april 2004 als een mokerslag, maar we hadden ze twee jaar daarvoor al kunnen zien aankomen.

Voorjaar 2002, zes maanden na 9/11, bepaalde de regering-Bush dat leden van al-Qaida in Amerikaanse militaire detentie geen aanspraak meer konden maken op bescherming door de Conventies van Genève. Zelfs Artikel 3 van de Conventies, de basaalste van alle oorlogs-

gedragsregels, waarin het recht van elk menselijk wezen op een menswaardige behandeling verankerd is, werd opgeschort. Al-Qaida had de Twin Towers laten instorten en Amerikanen onthoofd. Voor een vijand zo vuig en eerloos, was 'Genève' te goed.

Een handvol hoge militairen in het Pentagon overzag toen al de consequenties. Als je één groep mensen uitsluit van bescherming, kun je wachten tot de meute zich op hen stort. Dat geldt ook voor militairen. 'Ontketen vechthonden en ze zullen hun prooi verscheuren,' waarschuwden de critici van het Bush-beleid. Maar ze werden in het vuur van de emoties na 9/11 niet gehoord.

Foto's van naakt op elkaar gestapelde Iraakse gevangenen, van een man met een kap op zijn hoofd en elektriciteitsdraden aan zijn vingers en geslachtsdelen, van een gevangene die naakt als een hond aangelijnd is en van Amerikaanse militairen die er lachend en met opgestoken duimen naast staan: ze werden de iconen van de Iraakse oorlog. In de Senaathoorzittingen proberen onderzoekers er achter te komen wanneer precies het Amerikaanse leger zijn eer verloor.

Het besluit om 'Genève' voor al-Qaida op te schorten werd de regering-Bush mede ingegeven door de speciale problemen bij het verzamelen van militaire inlichtingen in de zogeheten 'War on Terror'. Tijdens de Koude Oorlog konden mogendheden strategische gegevens verzamelen door satellietfoto's van elkaars militaire installaties te maken. Maar leden van al-Qaida bewaren informatie, over volgende terroristische aanslagen bijvoorbeeld, in hun hoofd. In Ameri-

* Mw. L. Polman is freelance journalist en auteur van *'k Zag twee beren. De achterkant van de VN-vredesmissies*.

kaanse militaire verhoorcentra moesten antwoorden uit die hoofden gewrongen, getrokken en geslagen worden. Geneefse bepalingen zouden daarbij alleen maar in de weg staan. Bagram in Afghanistan was waarschijnlijk het eerste verhoorcentrum voor gevangen terroristen, Guantánamo op Cuba het bekendste en Abu Ghraib in Irak het grootste, met duizenden gevangenen. Maar er zijn er veel meer. De Amerikaanse regering geeft het bestaan van nog ten minste zeventien verhoorcentra aan boord van marineschepen toe.

Met 'Genève' hoefde bij de verhoren geen rekening gehouden te worden, maar met de Amerikaanse grondwet wel. In de Senaatshoorzittingen zijn achttien in principe geheime, speciaal voor al-Qaida ontworpen verhoortechnieken boven komen drijven. Gevangenen pijn doen mag, maar niet 'ernstig'. Psychisch beschadigen mag, maar niet 'langdurig'. Een 'zekere mate van slaap' moet zelfs al-Qaida worden gegund, maar nergens staat hoeveel uur. Dankzij de vaagheid van de regels is het een 'kwestie van perceptie' of je iemand aan het martelen bent, legde CIA-jurist Jonathan Fredman uit aan Amerikaanse militairen in Guantánamo, in 2002. 'Pas als een gedetineerde overlijdt, is het zeker dat je het fout hebt gedaan.'

'Maximaliseer de inlichtingenproductie', luidde volgens getuigen de instructie van het Pentagon. En 'on the double', want nieuwe aanslagen moesten koste wat kost worden voorkomen. Zelfs het hoofd van de Joint Chiefs of Staff, generaal Richard Meyers, de machtigste militair op aarde, wist niet precies wat daarbij wel en niet mocht.

'Holy mackerel!' reageerde hij ontzet toen hem werd uitgelegd dat de achttien verhoortechnieken niet getoetst waren aan 'Genève'. Juristen hadden naar de verhoorregels gekeken, dus hij was ervan uitgegaan dat het wel goed zat.

De Senaatszittingen leggen bloot hoe de verwoording zich verspreidde van hoog naar laag en van basis naar basis – van Bagram in 2001, naar Guantánamo in 2002, naar Abu Ghraib in 2003. Maar ook breidde die zich uit van Amerikaanse militairen naar militairen van andere nationaliteiten in Irak en Afghanistan. Dat krijg je ervan, in een coalitie. Dat militairen bij gebrek aan sturing dan maar uitgaan van de gedachte dat orders voor collega's met wie ze een kamp delen ook voor henzelf wel zullen gelden, is niet onlogisch. Je vecht als één man tegen dezelfde vijand, tenslotte. In 2007 werd een Britse militair veroordeeld voor het doodslaan van een gevangene in een Britse verhoorcel in Afghanistan. In hun getuigenverklaringen schetsten zijn collega's hoe het werkt. Coalitiemilitairen uit veertig verschillende landen delen bases en inlichtingen. Groot-Brittannië had 'Genève' niet opgeschort, ook niet voor al-Qaida, maar Britse militairen hadden zich door toevallig op hun basis rondlopende Amerikaanse militaire juristen laten bijpraten over de nieuwe verhoorreglementen. Ze waren niet op het idee gekomen dat de adviezen die ze kregen wel eens niet met 'Genève' zouden kunnen sporen.

Zonder één groep uit van mensenrechten en het einde is zoek, zoveel is duidelijk. De 'vechthonden', bevrijd van de ketting waaraan 'Genève' ze vastlegde, zijn sinds 2002 alle kanten opgestormd. Aan de volgende Amerikaanse president de taak ze terug te fluiten. ■